

ORATIO I.
IN
LUCIUM CATILINAM

ARGUMENTUM

L. Sergius Catilina, ter petito consulatu, semper a competitoribus victus, extrema moliri aggressus est: nimirum eius anni consules, Ciceronem in primis, et e senatoribus, quos habebat adversarios, trucidare, novas leges condere, totumque reipublicae statum pro arbitrio suo commutare decrevit, fretus erumpentibus iterum in Etruria quibusdam belli Syllani reliquiis, et numero nobilium coniuratorum, quos in urbe variis modis illexerat. Quibus in domum M. Leccae una convenientibus, hoc consilium rei gerendae captum est, ut Catilina ad Syllanos milites in Etruriam proficisceretur, reliqui in urbe caedis et

incendiorum causa remaneret; Cicero vero per duos equites, qui mane sicuti salutatum ad eum introirent, domi suae imparatus confoderetur. At res per mulierem, Q. Furio, uni ex coniuratis, familiarem, innotuit Ciceroni, qui statim urbem et Palatium communiens, in aedem Iovis Statoris senatum convocavit, ut de coniuratione referret. Eo quum venisset et Catilina, se, ut aiunt, purgaturus, Cicero hanc in illum extemporaneam orationem indignabundus habuit, VI. Id. Nov., anno Urbis DCXC, aetatis suae XLIV. Hac de re vide quae fusius narrat Sallustius in bello Catilinario.

ORATIONIS PARTES SUNT

Exordium, Contentio, Peroratio.

EXORDIUM EX ABRUPTO

Indignationem ciet in Catilinam, quod in senatum venerit, etiamsi suam coniurationem patefactam sciret: quod probat ab adiunctis locorum et temporum etc., num. 1: num. aulem 2 est veluti propositio, nihil esse timendum Patribus a Catilina, et nihil esse sperandum Catilinae, adeoque temere illum in urbe adhuc degere.

1 Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? quamdiu etiam furor iste tuus nos eludet? quem ad finem sese effrenata iactabit audacia? nihil ne te nocturnum praesidium (1) Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus (2), nihil horum ora vultusque moverunt? Patere tua consilia non sentis? constrictam (3) iam omnium horum conscientia teneri coniurationem tuam non vides? quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris? O tempora! o mores! senatus haec intelligit, consul videt; hic tamen vivit. Vivit? immo vero etiam in senatum venit; sit publici consilii particeps; notat et designat oculis ad caedem unumquemque nostrum. Nos (4) autem, viri fortes (5), satisfacere reipublicae videmur, si istius furorem ac tela vitemus. Ad mortem te, Catilina, duci, iussu consulis, iam pridem oportebat: in te conferri pestem istam, quam tu in nos omnes iamdiu machinaris. An vero vir amplissimus, P. Scipio, Pontifex maximus, Tib. Gracchum (6), mediocriter labefactantem statum reipublicae, privatus interfecit: Catilinam vero, orbem terrae caede atque incendiis vastare cupientem, nos

(1) Montis Palatini.
(2) Templum Iovis Statoris, praesidio munitum.
(3) Patefactam omnibus.

(4) Consules.
(5) Ironice.
(6) Vide Florum.

consules perferemus? Nam illa nimis antiqua praeter eo, quod C. Servilius Ahala (1) Sp. Melium, novis rebus studentem (2), manu sua occidit. Fuit, fuit ista quondam in hac republica virtus, ut viri fortes acrioribus suppliciis civem perniciosum, quam acerbissimum hostem coercerent. Habemus enim S. C. in te, Catilina, vehemens et grave; non deest reipublicae consilium, neque auctoritas huic ordini (3); nos, nos, dico aperte, consules desumus. Decrevit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret, ne quid respublica detrimenti caperet (4); nox nulla intercessit; interfectus est propter quasdam seditionum suspiciones C. Gracchus, clarissimo patre natus, avo, maioribus; occisus est cum liberis M. Fulvius consularis. Simili S. C., C. Mario et L. Valerio coss., permissa est respublica: num unum diem postea L. Saturninum tribunum pl., et C. Servilium praetorem mors ac reipublicae poena remorata est? At vero nos vicesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis. Habemus enim huiusmodi S. C., verumtamen inclusum in tabulis, tanquam gladium in vagina reconditum: quo ex S. C. confestim interfectum te esse, Catilina, convenit. Vivis: et vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.

(1) Magister equitum.
(2) Captato largitione frumenti populo.

(3) Senatus.
(4) Solita formula Senatusconsultorum in periculis reipublicae.

CONTENTIO

Primo potestatem ostendit Catilinae suam coniurationem, ea omnia singillatim enarrans, quae gessit et molitus est Catilina, num. 1: Secundo argumenta affert, cur Catilinae non sit amplius morandum in urbe, et causam passim innuit, cur illum non occidat, sed elabi patiatur, num. 2: Tertio fugam potius quam necem Catilinae, reipublicae saluti expedire probat, ut nimirum urbs nefariorum civium peste purgetur, num. 3: Duae notandae sunt prosopopoeiae, altera patriae Catilinam alloquentis, num. 4: altera eiusdem patriae alloquentis Ciceronem, num. 5.

1 Cupio, P. C., me esse clementem; cupio in tantis reipublicae periculis me non dissolutum videri; sed iam me ipse inertiae nequitiaeque condemno. Castra (1) sunt in Italia contra rempublicam in Etruriae faucibus collocata; crescit in dies singulos hostium numerus; eorum autem imperatorem (2) castrorum, ducemque hostium intra moenia, atque adeo in senatu videmus, intestinam aliquam quotidie perniciem reipublicae molientem. Si te iam, Catilina, comprehendi, si interfici iussero: credo, erit verendum mihi (3) ne non hoc potius omnes boni serius a me, quam quisquam crudelius factum esse dicat. Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor, ut faciam: tum denique interficiam te, cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui similis inveniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur. Quamdiu quisquam erit, qui te defendere audeat, vives: et vives ita, ut nunc vivis, multis meis et firmis praesidiis obsessus, ne commovere te contra rempublicam possis: multorum (4) te etiam oculi et aures non sentientem sicut adhuc fecerunt, speculantur atque custodient.

(1) In agro Fesulano.

(2) Catilinam.

(3) Ironice dictum, quamvis id Cicero reapse vereretur.

(4) Exploratorum.

Etenim quid est, Catilina, quod iam amplius expectes, si neque nox tenebris obscurare coetus nefarios, nec privata domus parietibus continere vocem coniurationis tuae potest? si illustrantur, si erumpunt omnia? Muta iam istam mentem, mihi crede; obliviscere caedis atque incendiorum: teneris undique; luce sunt clariora nobis tua consilia omnia; quae etiam mecum licet recognoscas (1). Meministi (2) ne, me (3) ante diem XII kal. Nov., dicere in senatu; certo die fore in armis, qui dies futurus esset ante diem VI kalend. Novem., C. Manlium, audaciae satellitem atque administrum tuae? Num me fefellit, Catilina, non modo res tanta, tam atrox, tam incredibilis (4), verum id quod multo magis est admirandum, dies? Dixi ego idem in senatu, caedem te optimatum contulisse in ante diem V kal. Nov. (5), tum cum multi principes civitatis Roma non tam sui conservandi quam tuorum consiliorum reprimendorum causa profugerunt. Num inficiari potes, te illo ipso die, meis praesidiis, mea diligentia circumclusum, commovere te contra rempublicam non potuisse, cum tu, discessu ceterorum, nostra tamen, qui remansissemus, caede contentum te esse dicebas? Quid? cum tute Praeneste (6) kalendis ipsis Nov. occupaturum nocturno impetu esse confideres; sensisti ne illam coloniam meo iussu, praesidiis, custodiis, vigiliisque esse munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo non audiam, sed etiam non videam, planeque sentiam. Recognosce tandem mecum noctem illam superiorem: iam intelliges multo me vigilare acrius ad

(1) Videas, an probe teneam.

(2) Meministi me dicere, elegantius pro meministi me dixisse.

(3) Ante diem XII et paullo post, ante diem VI kal. Nov.

idem valent ac XII et VI kal. Novembr. Praepositio ante re-

stundat.

(4) Consilium trucidandi senatus.

(5) Italice: ai 28 di ottobre.

(6) Urbem in Latio, hodie Praenestina.

salutem, quam te ad perniciem reipublicae. Dico te priori nocte venisse inter falcarios (1) (non agam obscure) in M. Leccae domum: convenisse eodem complures, eiusdem amentiae scelerisque socios. Num negare audes? quid taces? convincam, si negas: video enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuere (2). O Dii immortales? ubinam gentium sumus? in qua urbe vivimus? quam rempublicam habemus? Hic, hic sunt, nostro in numero, P. C., in hoc orbis terrae sanctissimo gravissimoque consilio, qui de meo nostrumque omnium interitu, qui de huius urbis, atque adeo orbis terrarum exitio cogitent. Hosce ego video consul, et de republica sententiam rogo; et, quos ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero. Fuisti igitur apud Leccam illa nocte, Catilina; distribuisti partes Italiae; statuisti quo quemque proficisci placeret; delegisti, quos Romae relinqueres, quos tecum educeres; descripsisti urbis partes ad incendia; confirmasti te ipsum iam esse exiturum; dixisti paululum tibi esse etiam tum morae, quod ego viverem. Reperti sunt duo equites rom., qui te ista cura liberarent, et sese illa ipsa nocte paullo ante lucem meo in lectulo interfecturos pollicerentur. Haec ego omnia, vix dum etiam coetu vestro dimisso, comperi; domum meam maioribus praesidiis munivi atque firmavi; exclusi eos, quos tu mane ad me salutatum miseras (3); cum illi ipsi venissent, quos ego iam multis ac summis viris ad me id temporis venturos esse praedixeram (4).

² Quae cum ita sint, Catilina, perge quo coepisti; egredere aliquando ex urbe; patent portae; proficiscere. Nimum diu te imperatorem illa tua Manliana (5)

(1) Falcibus armatos homines.

(2) Underim cum Catilina coniuraverunt senatores.

(3) Duos illos equites interfectores

(4) Ut certum patefactae coniurationis indicium eisdem ostenderet.

(5) Quibus praeest Manlius una tecum coniurans.

castra desiderant. Educ tecum etiam omnes tuos; si minus, quamplurimos; purga urbem; magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus interit; nobiscum versari iam diutius non potes; non feram, non patiar, non sinam. Magna Diis immortalibus habenda est gratia, atque huic ipsi Iovi Statori (1), antiquissimo custodi huius urbis, quod hanc tam tetram, tam horribilem, tamque infestam reipublicae pestem toties iam effugimus. Non est saepius in uno homine (2) salus summa periclitanda reipublicae. Quamdiu mihi, consuli designato, Catilina, insidiatus es, non publico me praesidio, sed privata diligentia (3) defendi; quum proximis comitiis consularibus me consulem in campo, et competitores tuos interficere voluisti (4), compressi tuos nefarios conatus amicorum praesidio et copiis, nullo tumultu publice concitato; denique, quotiescumque me petisti, per me tibi obstiti, quamquam videbam, perniciem meam cum magna calamitate reipublicae esse conjunctam; nunc iam aperte rempublicam universam petis. Tempa Deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italianam denique totam ad exitium et vastitatem vocas.

Quare, quoniam id, quod primum atque huius imperii (5) disciplinaeque maiorum proprium est, facere nondum audeo; faciam id, quod est ad severitatem lenius, et ad communem salutem utilius. Nam si te interfici iussero, residebit in re publica reliqua coniuratorum manus; sin tu, quod te iamdudum hortor, exieris, exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna et perniciosissima sentina reipublicae. Quid est, Catilina? num dubitas id, me imperante, facere, quod iam tua sponte faciebas? exire ex urbe consul hostem iubet:

(1) Vide Livium Hist. rom. lib. I.

(2) De se loquitur, inquit, ferre non debeo, ut in me uno totius periclitetur salus reipublicae.

(3) Ut adhuc privatum civem, nondum suscepto magistratu.

(4) Vide Sallustium in ipso belli Catilinarum initio.

(5) Te occidere.

interrogas me, num in exsilium? non iubeo: sed si me consulis, suadeo (1). Quid enim, Catilina est, quod te iam in hac urbe delectare possit, in qua nemo est (2), extra istam coniurationem perditorum hominum, qui te non metuat; nemo, qui non oderit? Quae nota domesticae turpitudinis non inusta vitae tuae est? quod privatarum rerum dedecus non haeret infamiae? quae libido ab oculis, quod facinus a manibus unquam tuis, quod flagitium a toto corpore abfuit? cui tu adolescentulo, quem corruptelarum illecebris irretisses, non aut ad audaciam ferrum, aut ad libidinem facem praetulisti? Quid vero? nuper, cum morte superioris uxoris novis nuptiis domum vacuefecisses (3), nonne etiam alio incredibili scelere hoc scelus cumulasti? quod ego praetermitto, et facile patior sileri, ne in hac civitate tanti facinoris immanitas aut exstitisse, aut non vindicata esse videatur. Praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis idibus (4) senties: ad illa venio, quae non ad privatam ignominiam vitiorum tuorum, non ad domesticam tuam difficultatem ac turpitudinem, sed ad summam reipublicae, atque ad omnium nostrum vitam, salutemque pertinent. Potest ne tibi huius vitae lux, Catilina, aut huius coeli spiritus esse iucundus, cum scias, horum esse neminem, qui nesciat, te pridie kal. Ian., Lepido et Tullo coss. stetisse in comitio cum telo, manum, consulum et principum civitatis interficiendorum causa, paravisse? scelerum ac furori tuo non mentem (5) aliquam, aut timorem tuum, sed fortunam reipublicae obstitisse? Ac iam illa omitto: neque enim sunt aut obscura, aut non multo post commissa. Quoties tu me designatum,

(1) Id est possum iubere, sed elementer tecum agens suadeo.

(2) Praeter tuos socios.

(3) Primae uxoris filios occidens, ut alteram duceres.

(4) Novembribus, quibus foenus exigebant creditores.

(5) Patet factae fortuito insidiae sunt.

quoties consulem interficere voluisti? quot ego tuas petitiones (1) ita coniectas, ut vitari non posse viderentur, parva quadam declinatione (2), et, ut aiunt, corpore effugi? Nihil agis, nihil assequeris, neque tamen conari ac velle desistis. Quoties iam tibi extorta est sica (3) ista de manibus? quoties vero excidit casu aliquo et elapsa est? tamen ea carere diutius non potes; quae quidem quibus abs te initiata sacris ac devota sit, nescio, quod eam necesse putas consulis in corpore defigere (4). Nunc vero, quae tua est ista vita? sic enim iam tecum loquar, non ut odio permotus esse videar, quo debeo, sed ut misericordia, quae tibi nulla debetur. Venisti paullo ante in senatum: quis te ex hac tanta frequentia, ex tot tuis amicis ac necessariis salutavit? Si hoc post hominum memoriam contigit nemini, vocis exspectas contumeliam (5), cum sis gravissimo iudicio taciturnitatis oppressus? Quid, quod adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt? quod omnes consulares, qui tibi persaepe ad caedem constituti fuerunt, simul atque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliquerunt (6)? Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi mehercule mei, si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui, domum meam relinquendam putarem, tu tibi urbem non arbitraris? et, si me meis civibus iniuria suspectum tam graviter atque offensum viderem; carere me ad spectu civium, quam infestis oculis omnium conspici mallet; tu, quum conscientia (7) scelerum tuorum agnoscas odium omnium iustum, et iamdiu tibi debitum, dubitas, quorum men-

(1) Ictus.

(2) Formula sumpta a gladiatoribus.

(3) Pugio, a quo sicarii vocabulum.

(4) Allusio ad ritum sacrificiorum, quas consul victima esset a Catilina immolanda, et pugio

ad id religione quadam destinatus.

(5) Non salutare iam est contumelia.

(6) Ergo et sciunt, et tuam execrantur coniurationem.

(7) Quum conscius sis.

tes sensusque vulneras, eorum adspertum praesentiamque vitare? Si te parentes timerent atque odissent tui, neque eos ulla ratione placare posses; ut opinor, ab eorum oculis aliquo concederes; nunc te patria, quae communis est omnium nostrum parens, odit ac metuit, et iamdiu te nihil iudicat, nisi de parricidio suo cogitare. Huius tu neque auctoritatem verebere, neque
 4 iudicium sequere, neque vim pertimesces? Quae tecum, Catilina, sic agit, et quodammodo tacita loquitur (1): Nullum aliquot iam annis facinus exstitit, nisi per te: nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium necesse, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit ac libera; tu non solum ad negligendas leges et quaestiones, verum etiam ad evertendas perfringendasque valuisti. Superiora illa, quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli; nunc vero me totam esse in metu propter te unum; quidquid increpauerit, Catilinam timeri: nullum videri contra me consilium iniri posse, quod a tuo scelere abhorreat; non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe; si est verus, ne opprimar: sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Haec si tecum, ut dixi, patria loquatur, nonne impetrare debeat, etiam si vim adhibere non possit? Quid? quod tu te ipse in custodiam dedisti (2)? quod, vitandae suspicionis causa, apud M. Lepidum te habitare velle dixisti? a quo non receptus, etiam ad me venire ausus es, atque, ut domi meae te asservarem, rogasti. Cum a me quoque id responsum tulisses, me nullo modo posse iisdem parietibus tuto esse tecum, qui magno in periculo essem, quod iisdem moenibus contineremur: ad Q. Metellum praetorem venisti, a quo repudiatus, ad sodalem tuum, virum optimum, M. Marcellum demigrasti; quem tu videlicet, et ad custo-

(1) Egregia prosopopoeia patriae ad Catilinam.

(2) Sese sponte obtulit Catilina

custodieram, ut se innocentem probaret. Id Cicero culpae potius indicium ait.

diendum te diligentissimum, et ad suspicandum sagacissimum, et ad vindicandum fortissimum fore putasti. Sed quam longe videtur a carcere atque a vinculis abesse debere, qui se ipsum iam dignum custodia iudicaverit? Quae cum ita sint, Catilina, dubitas, si hic morari aequo animo non potes, abire in aliquas terras, et vitam istam, multis suppliciis iustis, debitisque ereptam, fugae, solitudinique mandare?

Refer, inquis, ad senatum: id enim postulas, et, si hic ordo sibi placere decreverit, te ire in exilium, obtemperatum te esse dicis. Non referam (1), id quod abhorret a meis moribus: et tamen faciam, ut intelligas, quid hi de te sentiant. Egrederere ex urbe, Catilina: libera rempublicam metu: in exilium, si hanc vocem expectas, proficiscere. Quid est, Catilina? ecquid attendis, ecquid animadvertis horum silentium? patiuntur, tacent. Quid expectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicias? At si hoc idem huic adolescenti optimo, P. Sextio, si fortissimo viro, M. Marcello dixissem, iam mihi consuli hoc ipso in templo, iure optimo senatus vim et manus intulisset: de te autem, Catilina, cum quiescunt, probant: cum patiuntur, decernunt: cum tacent, clamant. Neque hi (2) solum, quorum tibi auctoritas (3) est videlicet cara, vita vilissima; sed etiam illi equites rom., honestissimi atque optimi viri, ceterique fortissimi cives, qui circumstant senatum, quorum tu et frequentiam videre, et studia perspicere, et voces paullo ante exaudire potuisti; quorum ego vix abs te iamdiu manus ac tela contineo, eosdem facile adducam, ut te haec (4), quae iampridem vastare studes, relinquentem, usque ad portas prosequantur.

Quamquam quid loquor? te ut ulla res frangat? tu

(1) Non proponam te puniendum exilio, sed exilium indicam tibi, tacentibus, adeoque prostantibus senatoribus.

(2) Senatores.

(3) Ironia, quia eorum caedem designarat.

(4) Urbem.

ut unquam te corrigas? tu ut fugam ullam me litere? tu ut ullum exsilium cogites? Utinam tibi istam mentem Dii immortales darent! tametsi video, si mea voce perterritus ire in exsilium animum indueris, quanta tempestas invidiae (1) nobis, si minus in praesens tempus, recenti memoria scelerum tuorum, at in posteritatem impendat. Sed est mihi tanti (2): dummodo ista privata (3) sit calamitas, et a reipublicae periculis seiungatur. Sed tu ut vitis tuis commoveare, ut legum poenas pertimescas, ut temporibus reipublicae concedas (4), non est postulandum. Neque enim is es, Catilina, ut te aut pudor a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore revocarit. Quamobrem, et saepe iam dixi, proficiscere: ac, si mihi inimico, ut praedicas, tuo conflare vis invidiam; recta perge in exsilium: vix feram sermones hominum, si id feceris: vix molem istius invidiae, si in exsilium te is iussu consulis, sustinebo; sin autem servire meae laudi et gloriae mavis, egredere cum importuna sceleratorum manu; confer te ad Manlium: concita perditos cives: secerne te a bonis: infer patriae bellum: exsulta impio latrocinio, ut a me non eiectus ad alienos, sed invitatus ad tuos isse videaris. Quamquam quid ego te invitem, a quo iam sciam esse praemissos, qui tibi ad forum Aurelium (5) praestolarentur armati? cui sciam pactam et constitutam esse cum Manlio diem? a quo etiam aquilam illam (6) argenteam, quam tibi, ac tuis omnibus perniciosam esse confido, et funestam futuram, cui domi tuae sacrum (7) scelerum tuorum constitutum fuit, sciam esse

(1) Ab iis, qui tibi favent.

(2) Non admodum curgo.

(3) Mea tantum.

(4) Cedas felicitati reipublicae, quam perturbare non potes.

(5) Oppidum haud procul ab urbe.

(6) Signum primae cohortis in

romanis legionibus: haec vero Aquila argentea Marti fuit in bello Cimbrico.

(7) Erat enim Aquila illa parvum quoddam sacellum, in quo inerat Aquilae effigies vel aurea, vel argentea, quod hastae erat impositum.

praemissam? Tu ut illa diutius carere possis, quam venerari, ad caedem proficiscens, solebas? a cuius (1) altaribus saepe istam dexteram impiam ad necem civium transtulisti? Ibis tandem aliquando quo te iam pridem tua ista cupiditas effrenata ac furiosa rapiebat. Neque enim tibi haec res affert dolorem, sed quandam incredibilem voluptatem: ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna servavit: nunquam tu non modo otium, sed ne bellum quidem, nisi nefarium, concupisti: nactus es ex perditis, atque ab omni non modo fortuna, verum etiam spe derelictis, constatam improborum manum. Hic tu qua laetitia perfruere? quibus gaudiis exsultabis? quanta voluptate bacchabere, cum in tanto numero tuorum neque audies virum bonum quemquam, neque videbis? Ad huius vitae studium meditati sunt illi, qui feruntur, labores tui: iacere humi non modo ad obsidendum stuprum, verum etiam ad facinus obeundum; vigilare non solum ad insidiandum somno maritorum, verum etiam bonis occisorum. Habes, ubi ostentes illam praeclearam tuam patientiam famis, frigoris, inopiae rerum omnium; quibus te brevi tempore confectum esse senties. Tantum profeci tum, cum te a consulatu repuli, ut exsul potius tentare, quam consul vexare reipublicam posses: atque ut id, quod esset a te scelerate susceptum, latrocinium potius, quam bellum nominaretur.

Nunc, ut a me, P. C., quandam prope iustam patriae querimoniam detester ac deprecor: percipite, quaeso, diligenter, quae dicam, et ea penitus animis vestris mentibusque mandate. Etenim, si mecum patria, quae mihi vita mea multo est carior; si cuncta Italia: si omnis respublica loquatur (2): M. Tulli, quid agis? tune eum, quem esse hostem comperisti, quem

(1) Ab aris ante ipsam positis, ad quas mutuam fidem sibi iurabant coniurati.

(2) Prosopopoeia reipublicae Ciceronem alloquentis.

ducem belli futurum vides, quem expectari imperatorem in castris hostium sentis, auctorem sceleris, principem coniurationis, evocatorem servorum et civium perditorum, exire patieris, ut abs te non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur? non hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari imperabis? Quid tandem impedit te? Mos ne (1) maiorum? At persaepe etiam privati in hac republica perniciosos cives morte multarunt. An leges (2), quae de civium rom. supplicio rogatae sunt? at nunquam in hac urbe ii, qui a republica defecerunt, civium iura tenuerunt. An invidiam posteritatis times? praeclaram vero populo rom. refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nulla commendatione maiorum, tam mature ad summum imperium per omnes honorum gradus extulit, si propter invidiam, aut alicuius periculi metum, salutem civium tuorum negligis. Sed, si quis est invidiae metus; num est vehementius severitatis ac fortitudinis invidia, quam inertiae aut nequitiae pertimescenda? an, quum bello vastabitur Italia, vexabuntur urbes, tecta ardebunt, tum te non existimas invidiae incendio conflaturum? His ego sanctissimis reipublicae vocibus, et eorum hominum, qui idem sentiunt, mentibus, pauca respondebo. Ego, si hoc optimum factu iudicarem, P. C., Catilinam morte multari, unius usuram horae gladiatorum (3) isti ad vivendum non dedissem. Etenim, si summi viri, et clarissimi cives, Saturnini, et Gracchorum, et Flacci, et superiorum complurium sanguine non modo se non contaminarunt, sed etiam honestarunt, verendum certe mihi non erat, ne quid, hoc parricida civium interfecto, invidiae mihi in posteritatem redundaret. Quod si ea mihi maxime impenderet; tamen hoc animo semper fui, ut invidiam virtute

(1) Maiores volebant civem romanum iniussu populi interfici.
(2) Porcia et Sempronia, de de

civis capite iniussu populi indicaretur.
(3) homini versato in caedibus.

partam, gloriam, non invidiam putarem. Quamquam nonnulli sunt in hoc ordine, qui aut ea, quae imminet, non videant; aut ea quae vident, dissimulent (1); qui spem Catilinae mollibus sententiis aluerunt, coniurationemque nascentem non credendo corroboraverunt: quorum auctoritatem secuti multi, non solum improbi, verum etiam imperiti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie factum esse dicerent. Nunc intelligo, si iste, quo intendit, in Manliana castra pervenerit, neminem tam stultum fore, qui non videat coniurationem esse factam, neminem tam improbum, qui non fateatur. Hoc autem uno interfecto, intelligo hanc reipublicae pestem paullisper reprimi (2), non in perpetuum comprimi posse. Quod si se eiecerit (3), secumque suos eduxerit, et eodem ceteros, undique collectos naufragos (4) aggregaverit, exstinguetur atque delebitur non modo haec tam adulta reipublicae pestis, verum etiam stirps ac semen malorum hominum. Etenim iam diu, P. C., in his periculis coniurationis, insidiisque versamur; sed, nescio quo pacto, omnium scelerum ac veteris furoris et audaciae maturitas in nostri consulatus tempus erupit. Quod si ex tanto latrocinio iste unus tolletur, videbimur fortasse ad breve quoddam tempus cura et metu esse relevati: periculum autem residebit, et erit inclusum penitus in venis atque in visceribus reipublicae. Ut saepe homines aegri morbo gravi, quum aestu febrisque iactantur, si aquam gelidam biberint, primo relevari videntur; deinde multo gravius, vehementiusque afflicantur: sic hic morbus, qui est in republica, relevatus istius poena, vehementius vivis reliquis ingravescet. Quare, P. C., secedant improbi, secernant se a bonis, unum in

(4) Faventes Catilinae, inter quos Caesar, de quo multa interpretes. Orat. IV in Catil.

(2) Reprimi dicitur ad tempus, comprimi vero omnino et in perpetuum.

(5) Verbum translatum a naufragio.
(4) Decoctores fortunarum suarum intelligit.

locum congregentur, muro (1) denique, id quod saepe iam dixi, secernantur a nobis; desinant insidiari domi suae consuli, circumstare tribunal praetoris urbani, obsidere cum gladiis curiam, malleolos (2) et faces ad inflammandam urbem comparare; sit denique inscriptum in fronte uniuscuiusque, quid de republica sentiat (3). Polliceor hoc vobis, P. C., tantam in nobis consulibus fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in equitibus rom. virtutem, tantam in omnibus bonis consensionem, ut Catilinae profectioe omnia patefacta, illustrata, oppressa, vindicata esse videatis.

Hisce ominibus, Catilina, cum summa reipublicae salute et cum tua peste ac pernicie, cumque eorum exitio, qui se tecum omni scelere parricidioque iunxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. Tum tu, Iupiter, qui iisdem, quibus haec urbs, auspiciis a Romulo es constitutus (4); quem Statorem huius urbis atque imperii vere nominamus: hunc et huius socios a tuis aris, ceterisque templis, a tectis urbis ac moenibus, a vita fortunisque civium omnium arcebis: et omnes inimicos honorum, hostes patriae, latrones Italiae, scelerum foedere inter se ac nefaria societate coniunctos, aeternis suppliciis vivos, mortuosque mactabis.

(1) Moenibus urbis.

(2) Incutere ignes sparto et pice conflatos.

(3) Aut hostem se, aut defen-

sorem reipublicae profiteatur.

(4) Per quem stat haec urbs. V. Liv. lib. 1.

ORATIO

PRO

LEGE MANILIA

ARGUMENTUM

Bellum contra Mithridatem et Tigranem, alterum Ponti, alterum Armeniae regem, gesserat populus romanus per Syllam primo, deinde per Lucillum, quorum neuter eos debellaverat. Imo duo illi reges, relictis viribus, dum Romani bello piratico distinerentur, rem romanam in Asia foede labefactarant. Itaque Manilius, tribunus plebis legem promulgavit, qua rogabat, uti omnes populi romani copiae, quotquot essent extra Italiam, uni Pompeio, qui bellum piraticum recens confecerat, ad bellum cum Mithridate et Tigrae gerendum committerentur. Quae potestas cum tanta esset, quantam nemo adhuc in republica obtinuerat, multi viri consulares, praesertim vero Q. Hortensius et Q. Catullus, quominus ferretur haec lex, repugnabant.